

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД НАДАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ СУБСИДІЙ СУБ'ЄКТАМ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН: УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Письменний В. В.

Тернопільський національний економічний університет

У міжкризовий період функціонування суб'єктів економічних відносин певною мірою залежить від фінансових «ін'єкцій» уряду. При цьому кількісно обмежені бюджетні кошти виступають предметом гострих дискусій щодо сфер і напрямів їх використання. З одного боку, надання базових соціальних послуг населенню потребує позачергового виділення асигнувань з бюджету. З іншого боку, економічна складова життя держави, що поєднує діяльність пріоритетних для макроекономічного простору підприємств, вимагає використання інструментів державної фінансової підтримки, серед яких чи не найважливішу роль відіграють інвестиційні субсидії.

Питання надання інвестиційних субсидій суб'єктам економічних відносин у зарубіжних країнах досліджували вчені-економісти зі світовими іменами Ф. Браер, М. Бест, І. Брандштаттер, М. Брузе, К. Вебер, М. фон Вестерхольт, С. Вількенс, О. Дофлер, А. фон Дригальські, Т. Ефель, Ш. Ернеманн, Е. Заунер, М. Ріброк, К. Унгер, О. Франц, З. Хеккер, Б. Хохаус, М. Хундебек й інші. Їх здобутки носять велику цінність в контексті адаптації до вітчизняної практики, де можливості використання такого інструменту державної фінансової підтримки мають спонукальний мотив.

Мета статті – аналіз зарубіжного досвіду надання інвестиційних субсидій суб'єктам економічних відносин в умовах фінансово-економічної нестабільності та вироблення на цій основі заходів, що можуть бути запропоновані за певних умов для України. Для її досягнення використано широке коло загальнонаукових і спеціальних методів наукового дослідження таких, як абстрагування, дедукції, ідеалізації, порівняння, системного аналізу, узагальнення й інші.

Зазначимо, що серед європейських країн Німеччина зберегла найдавніші традиції державного стимулювання реального сектора економіки. Незалежно від того, чи є потенційні інвестори резидентами цієї держави, вони можуть скористатися численними преференціями уряду, за яких бюджетні кошти надаються федеральними землями у найрізноманітніших формах: від оплати робочої сили до фінансування наукових досліджень [1, с. 62]. Причому державні інвестиційні субсидії безповоротного характеру – основа комплексу цих заходів (рис. 1).

Рис. 1. Форми державної інвестиційної підтримки підприємств у Німеччині*

Необхідно звернути увагу на те, що у деяких випадках інвестиційні субсидії в Німеччині підлягають поверненню. Зокрема, якщо цей інструмент державної фінансової підтримки застосовано з порушенням законодавства [1, с. 62]. Крім того, недодержання умов використання довгострокових субсидій терміном від 5 до 30 років на будівництво та реконструкцію об'єктів нерухомості може призвести до зобов'язання інвестора не тільки їх повернути, а й сплатити значний розмір фінансових санкцій за порушення умов договору.

У загальному вигляді обсяг інвестиційних субсидій залежить від розміру підприємства та чисельності робітників, задіяних у виробництві. Натомість на перспективність їх отримання впливають позитивні відповіді на наступні запитання: чи бюджетні кошти використовуватимуться на підприємстві; чи зберігатиметься мінімальна кількість працівників упродовж певного періоду; чи здійснюватиметься діяльність у реальному секторі економіки? Зважаючи на те, що правове регламентування державного стимулювання в Німеччині здійснюється згідно норм Європейського союзу, надання інвестиційних субсидій має відповідати даним вимогам.

* Примітка. Побудовано на основі [1, с. 62].

Одним із прикладів бюджетного субсидування у Німеччині є програма «Удосконалення регіональної економічної структури». До проектів, яким забезпечується державна підтримка, належать створення, розширення та модернізація виробничих потужностей, фінансування стратегічно важливих для німецької економіки підприємств, що перебувають під загрозою закриття і банкрутства. За цією програмою інвестиційні проекти можуть претендувати на отримання субсидій, якщо вони сприяють нарощуванню дохідної частини бюджету того чи іншого регіону.

Як правило, дані субсидії надаються терміном до трьох років. Причому для того, щоб претендувати на урядовий грант інвестор повинен забезпечити формування в статутному фонді підприємства не менше 25% власного капіталу. У випадку надання інвестиційних субсидій на купівлю машин та обладнання, відповідні витрати мають включати вартість основних фондів і нематеріальних активів. Натомість основною вимогою державної фінансової допомоги по лінії програми «Удосконалення регіональної економічної структури» є та, що залучені бюджетні кошти повинні залишатися й обертатися на підприємстві не менше 5 років.

Зазначимо, якщо інвестиційні субсидії дотично мають соціальне спрямування, фінансові ресурси можуть витрачатися на погашення заробітної плати, включаючи внески на соціальне страхування. Зокрема, їх максимальний обсяг не повинен перевищувати 500 тис. євро для створення нових робочих місць і 250 тис. євро для збереження існуючих робочих місць [2, с. 176]. З одного боку, така форма державної фінансової підтримки в Німеччині сприяє послабленню наслідків глобальної фінансово-економічної кризи на стан і рівень безробіття, а з іншого – створює безпосередню зацікавленість в інвесторів вкладати фінансові ресурси у розвиток людського капіталу.

В основному обсяг інвестиційних субсидій у Німеччині залежить від регіональної структури того чи іншого проекту. До того ж Європейською комісією було розроблено відповідні Керівні принципи їх надання на період 2007–2013 роки, що визначають перспективність державної фінансової підтримки суб'єктів економічних відносин у різних регіонах (табл. 1).

Таблиця 1

Регіональна структура інвестиційних субсидій в Німеччині*

Регіон	Малі підприємства	Середні підприємства	Інші підприємства
A	50%	40%	30%
C	35%	25%	15%
D	15%	7,5%	7,5%

Як подано в табл. 1, регіон А включає землі східної Німеччини, за винятком Берліна, а також деяких районів Нижньої Саксонії. Натомість до регіонів С і D належать Берлін та землі західної Німеччини з нерозвиненою інфраструктурою, у тому числі Пассау, Бад-Кіссінген, Бремерхафен, Бремен, Емден, Брауншвейг, Дортмунд, Менхенгладбах, Кайзерслаутерн, Бад-Кройцнах, Саарбрюккен, Фленсбург, Кіль й інші [2, с. 177]. Причому на локальному рівні обсяг інвестиційних субсидій для регіону С може бути змінений в ту чи іншу сторону.

Відповідно до положень німецького законодавства середніми підприємствами визначаються суб'єкти економічних відносин з 250 працівниками й обсягом обороту 50 млн. євро. Натомість для малих підприємств такі вимоги відповідно складають 50 працівників і 10 млн. євро обороту. Зазначимо, що виконання даних вимог може стати запорукою отримання інвестиційних субвенцій, які поміж цим повинні мати чітко визначене цільове призначення (максимальна сума такої фінансової допомоги становить 200 тис. євро, що надається строком до трьох років).

Комплексна система національних і регіональних програм стимулювання розвитку економіки використовується в Австрії, де форми фінансування інвестиційних проектів змінюються залежно від географічного розташування підприємств, кількості робочих місць, використання інноваційних технологій та інших чинників. Особливого поширення набула програма державної фінансової підтримки малих і середніх підприємств, яка має диверсифікований характер: від пільгових кредитів до грошових субсидій. Причому останні можуть мати безоплатну основу або погашатися за певних умов, наприклад, після вдалого завершення інвестиційного проекту.

Головним чином, модернізація і розширення виробничих потужностей передбачає надання інвестиційних субсидій у розмірі до 5% капітальних витрат. Крім того, за рахунок бюджетних коштів субсидуються вкладення в матеріальні та нематеріальні активи (за винятком інвестицій у транспортні засоби, земельні ділянки тощо), заходи з поліпшення стану навколишнього середовища в розмірі до 30% капітальних витрат, монтажні та будівельні роботи [3, с. 11].

Для заохочення та сприяння економічному розвитку деякі австрійські регіони мають право на отримання державної фінансової підтримки в межах інвестиційних програм Європейського союзу. У переважній більшості випадків стимули по цих програмах загальнодоступні для резидентів й іноземних інвесторів, зокрема в частині надання податкових пільг, кредитів, гарантій та субсидій. Однак, лівова

* Примітка. Побудовано на основі [2, с. 177].

частка такої допомоги доступна тільки тоді, коли заплановані інвестиції відповідають певним критеріям (впровадження новітніх технологій, зниження рівня безробіття й ін.).

Також інвестиційні субсидії набули широкого поширення у Великобританії. Передусім, необхідно відзначити державну цільову програму «Субсидування капітальних інвестицій», спрямовану на надання державної фінансової підтримки інвестиційних проектів, що реалізуються приватними компаніями в депресивних регіонах. Зокрема, програмою передбачається надання інвестиційних субсидій чи спеціальних пільгових кредитів для навчання фахівців і придбання обладнання з метою підвищення продуктивності праці та збільшення кількості робочих місць.

При цьому обсяг урядових грантів залежить від суми вкладень у капітальні інвестиції самим підприємством (обладнання, технології, споруди), чисельності та кваліфікації персоналу, зростання продуктивності реалізації проекту [4]. Це неабиякою мірою сприяє розвитку реального сектору економіки Великобританії, позаяк інвестиційні субсидії дають змогу підприємствам розвиватися у складних фінансово-економічних умовах.

Серед нових країн-членів Європейського союзу можна навести естонський досвід надання інвестиційних субсидій у галузі сільського господарства. Зокрема, даний вид грантів диференційований, виходячи з економічного стану різних цільових груп й існуючих можливостей розвитку, а надання сільськогосподарських субсидій інвестиційного характеру – прив'язано до виконання обов'язкових вимог в сфері охорони навколишнього середовища, що дало змогу домогтися цільового й ефективного використання бюджетних коштів.

Відповідно до положень Національної програми розвитку Естонії інвестиційні субсидії використовуються на модернізацію виробництва сільськогосподарської продукції та його приведення до загальносвітових вимог [5, с. 4]. Це сприяє конкурентоспроможності фермерських господарств, компенсації частини капітальних видатків, диверсифікації економічної діяльності в сільських районах і розвитку інфраструктури. Однак, найголовніший успіх полягає у зменшенні ризиків суб'єктів економічних відносин розвивати сільськогосподарську діяльність в міжкризовий період.

Зазначимо, що цей інструмент фінансової допомоги суб'єктам економічних відносин розвинений не тільки в європейських країнах. Так, у Південно-Африканській Республіці вже давно функціонує механізм надання інвестиційних субсидій для розвитку різних галузей економіки (табл. 3). Для прикладу, по лінії Програми розвитку малого та середнього підприємництва (SMEDP) для розробки нових і розширення поточних проектів в туристичній сфері Департамент торгівлі та промисловості здійснює підтримку місцевих й іноземних інвесторів у формі субсидій.

Таблиця 3

Інвестиційні субсидії в Південно-Африканській Республіці для підтримки галузей економіки*

Назва субсидії	Надавач субсидії	Отримувач субсидії	Умови надання субсидії
SMEDP	Департамент торгівлі та промисловості	Місцеві й іноземні інвестори, які розвивають поточні та розширюють нові проекти у сфері туризму	Надаються щоквартально протягом двох років, а на третій рік можуть бути доступні тільки за умови виконання інвестиційних вимог
CIP	Департамент торгівлі та промисловості	Суб'єкти, які здійснюють діяльність з метою підвищення конкурентоспроможності економіки, поширення інвестиційної активності в сільськогосподарських регіонах і стимулювання економічного зростання	Надаються в обсязі 30% витрат інвесторів
FIG	Департамент торгівлі та промисловості	Підприємства з іноземними інвестиціями, які хочуть розпочати бізнес в Південно-Африканській Республіці	Обсяг субсидій не має перевищувати фактичної вартості машин й обладнання або 15% витрат на їх переміщення з-за кордону
CSRET	Департамент мінеральних ресурсів й енергетики	Підприємства, які забезпечують розвиток технологій відновлювальних джерел енергії в Південно-Африканській Республіці	Забезпечується часткова компенсація капітальних витрат підприємств в обсязі 20% від загальної вартості проекту, а мінімальний розмір їх потужностей має становити 1 МВт

Причому транші по цих субсидіях надходять щоквартально упродовж двох років, а на третій рік можуть бути доступні тільки за умови виконання спеціальних інвестиційних вимог. Схожу програму

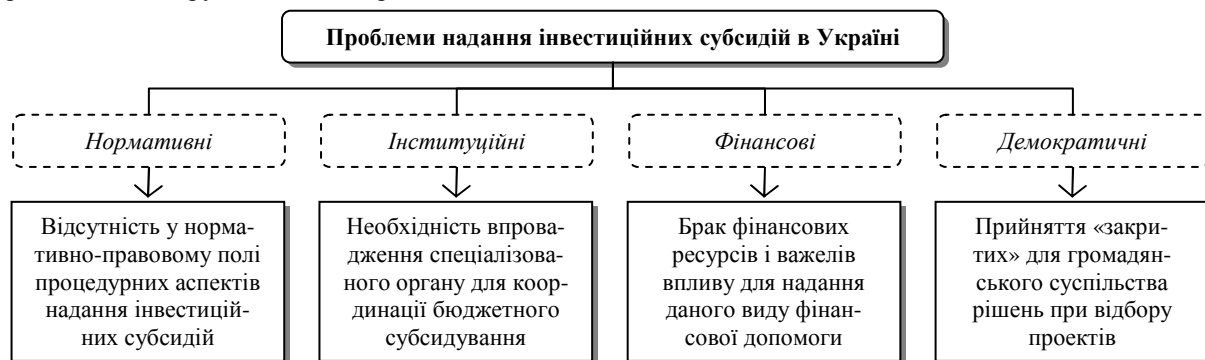
* Примітка. Побудовано на основі [6; 7].

(СІР) використовує уряд Південно-Африканської Республіки для підвищення конкурентоспроможності економіки, поширення інвестиційної активності у сільськогосподарських регіонах і стимулювання зайнятості. Даний вид грантів надається в обсязі 30% витрат інвесторів та виступає дієвим інструментом їх підтримки на початковому етапі розвитку.

Також у Південно-Африканській Республіці широкого застосування набули міжнародні інвестиційні субсидії (FIG), які надаються під моніторингом Департаменту торгівлі та промисловості. Головним чином, вони використовуються для стимулювання підприємств з іноземним капіталом розпочинати бізнес в цій країні, компенсуючи тим самим витрати на переміщення машин й обладнання із-за кордону [6]. Щоправда, вони не доступні для інвесторів зі Співтовариства розвитку країн Півдня Африки та Митного союзу країн Південної Африки, позаяк призначені тільки для зареєстрованих у Південно-Африканській Республіці юридичних осіб.

Одним з найбільш перспективних і динамічних напрямів розвитку африканської економіки є питання енергозбереження. У цьому сенсі необхідно звернути увагу на програму надання інвестиційних субсидій для забезпечення відновлювальних джерел енергії Департаменту мінеральних ресурсів й енергетики Південно-Африканської Республіки. Основна вимога виділення даного виду грантів – компенсація капітальних витрат підприємств в обсязі 20% від загальної вартості проекту, а мінімальний розмір їх потужностей повинен становити 1 МВт [7]. Це створює мікроекономічні стимули для ефективного використання природних ресурсів і покращення рамок умов розвитку відновлюваних джерел енергії.

Крім використання цього інструмента для фінансової підтримки суб'єктів малого і середнього бізнесу, сільськогосподарських виробників, підприємств з іноземним капіталом, технологій з відновлювальних джерел енергії, можна виокремити й багато інших прикладів надання інвестиційних субсидій за кордоном. Їх адаптація до вітчизняної практики потребує усунення проблем нормативного, інституційного, фінансового та демократичного характеру (рис. 2). Не менш важливого значення має політична воля уряду до послідовної реалізації поставлених цілей у сфері бюджетного субсидування реального сектору економіки України.

Рис. 2. Проблеми надання інвестиційних субсидій в Україні

Головним чином, стримує процес надання інвестиційних субсидій відсутність у нормативно-правовому полі регламентації відповідних процедурних аспектів. Інституційні недоліки пов'язані з необхідністю впровадження спеціалізованого органу, призначеного координувати механізм бюджетного субсидування реального сектору економіки. Брак ресурсів для надання даного виду фінансової допомоги сприяє виникненню фінансових вад й унеможливорює реалізацію інвестиційних проектів. Демократичні проблеми зводяться до прийняття «закритих» для громадянського суспільства рішень при відборі проектів для виділення інвестиційних субсидій.

Зважаючи на комплекс проблем, притаманних системі інвестиційних субсидій, необхідно визначити низку заходів щодо їх усунення: спрямовувати фіксовану частину доходів бюджету на фінансування капітальних видатків; надавати даний вид грантів у відповідності до заздалегідь визначених критеріїв зі застосуванням прозорої процедури конкурсного відбору; впровадити процес загальнодержавного інвестиційного планування згідно середньострокового прогнозу капітальних видатків; ввести механізм інвестиційного планування у бюджетний процес; створити орган, який разом з іншими інституціями відав питаннями розподілу цих грантів.

Вказані заходи можуть бути запропоновані для України при адаптації зарубіжного досвіду надання інвестиційних субсидій. Однак, тільки чіткі та послідовні дії у контексті демократизації суспільного життя забезпечать позитивні зрушення й ефективну реалізацію процесу бюджетного субсидування. Разом з тим в умовах фінансово-економічної нестабільності використання даного виду фінансової підтримки реального сектору економіки потребують додаткового наукового обґрунтування з тим, аби уникнути небажаних наслідків.

Список літератури:

1. Foreign Investments in Germany. Legal and Tax aspects of M&A and Real Estate Transactions / Ed. by P+P Pöllath + Partners. – Munich, Berlin, Frankfurt, 2009. – 70 p.
2. Dorfler O. Investment in Germany. Audit – Tax – Advisory / O. Dorfler, G. Adrian, C. Birker. – KPMG, 2008. – 208 p.
3. Brandstaetter I. Investment in Austria. Audit – Tax – Advisory / I. Brandstaetter, S. Brandstetter, F. Fraberger. – KPMG, 2004. – 127 p.
4. Capital investment grants [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.berr.gov.uk/bbf/enterprise-smes/streamlining-government/bssp/page41632.html>. – Назва з екрана.
5. Cross compliance 2010 / Ed. by A. Peepson, M. Mikk, M. Karjatse. – Tallinn : AS Ecoprint, 2010. – 37 p.
6. Investment grants [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dinokeng.co.za/InfoCentre/Tourism%20Centre/INVESTMENT%20GRANTS.pdf>. – Назва з екрана.
7. Capital subsidies for renewable energy technologies [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://projects.wri.org/sd-pams-database/south-africa/capital-subsidies-renewable-energy-technologies>. – Назва з екрана.

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД НАДАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ СУБСИДІЙ СУБ'ЄКТАМ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН: УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Письменний В. В.

Тернопільський національний економічний університет

Проаналізовано зарубіжний досвід надання інвестиційних субсидій суб'єктам економічних відносин в умовах фінансово-економічної нестабільності. Обґрунтовано проблеми, які притаманні системі бюджетного інвестування за кордоном, і визначено низку заходів щодо їх усунення. Сформульовано пропозиції щодо впровадження механізму надання інвестиційних субсидій у нашій державі з врахуванням практики зарубіжних країн.

В статті використано загальнонаукові та спеціальні методи наукового дослідження такі, як абстрагування, дедукції, ідеалізації, порівняння, системного аналізу, узагальнення й інші.

ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ ПРЕДОСТАВЛЕНИЯ ИНВЕСТИЦИОННЫХ СУБСИДИЙ СУБЪЕКТАМ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ОТНОШЕНИЙ: УРОКИ ДЛЯ УКРАИНЫ

Письменний В. В.

Тернопольский национальный экономический университет

Проанализирован зарубежный опыт предоставления инвестиционных субсидий субъектам экономических отношений в условиях финансово-экономической нестабильности. Обоснованы проблемы, присущие системе бюджетного инвестирования за рубежом, и определены меры по их устранению. Сформулированы предложения по внедрению механизма предоставления инвестиционных субсидий в нашем государстве с учетом опыта зарубежных стран.

В статье использованы общенаучные и специальные методы научного исследования такие, как абстрагирование, дедукции, идеализации, сравнения, системного анализа, обобщения и другие.

FOREIGN EXPERIENCE OF PROVIDING INVESTMENT SUBSIDIES TO SUBJECTS OF ECONOMIC RELATIONS: LESSONS FOR UKRAINE

Pysmennyi V. V.

Ternopil National Economic University

Foreign practice of providing investment subsidies in terms of financial and economic instability is analyzed. The problems of system of budgetary investment are grounded and numbers of measures of its elimination are identified. The proposals to implementing a mechanism for providing investment subsidies in our country with the experience of foreign countries are formulated.

In article the general scientific and special methods of research such as abstraction, deduction, idealization, comparison, systems analysis, synthesis and other methods are uses.